

PAVEL
Vilikovský

PES NA CESTE

PES NA CESTE

PAVEL VILIKOVSKÝ

PES NA CESTE

slovar

Text © Pavel Vilikovský 2010, 2024 (dedičia)
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2024

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-6847-5

Stále neviem, či som prvý človek alebo posledný pes.

Jurij Gagarin

1

Tak hrá Jimmy Smith na hammond organe: dlhé tiché bublanie a odrazu prenikavý výkrik. Otvoria sa stavidlá, valí sa jedno zvriesknutie za druhým. Divé kliatby, ako keď sa udrieme po prste kladivom. A znova tiché vrenie pod pokrievkou, ale už sa nedáme oklamať. Po celý čas napäto čakáme na ďalšie vykypenie, aj keď už možno žiadne nebude.

Je to hudba. So zúrením si spájame čosi prudké, fyzické: zášklby tela, mávanie rúk. Tu sú len jemné pohyby prstov. Prstoklady. Zachovávajú sa všetky kánony, zákony rytmu, harmónie. Zúrivosť, ale potláčaná. Možno práve pre tú ľahkosť, tú eleganciu, s akou vie zúriť, považujú niektorí hudobní kritici hammond organ za nástroj, ktorý zvádza k lacným efektom. Aby sa muzikanti predvádzali. Ale čo frflanie unikajúceho vzduchu pri hre na saxofóne, čo bezslovné odfrknutia v speve Elmora Jamesa, akoby nevládal včas zaraziť tón v hrdle? A čo stony tenistiek pri údere? Pretlak, pretlak.

Po prvý raz prišiel Thomas Bernhard do reči na Brandalme, gazdovstve vysoko na kopci, ktoré sa v zmenených časoch preškolilo na horský hostinec. Na svahoch v Pongau je takých „almov“ rozosiatych veľa, ale z Brandalmu bolo vidieť ďaleko do údolia a tam, ako ma upozornil môj hosťiteľ, skrytý za zákrutou čupel Swarzach – Sankt Veit, kde sa v mladosti dlhší čas liečil Thomas Bernhard.

Bol to začiatkom mája jeden z najkrajších výhľadov na svete. Sedeli sme vonku na drevenej lavici, nad nami vysoký modrý deň, všade vôkol Alpy, za prvými ďalšie a za nimi ešte ďalšie – toľko Álp, že niektorým museli nájsť iné meno, aby sa im neplietli – a mne zišla na um Bernhardova veta: „Keď sa človek stále pozerá na ten vrch, musí sa buď zblázniť, alebo písať.“ V tej chvíli som jej nerozumel.

Thomas Bernhard... to sú, keď sa to tak vezme, vlastne dve krstné mená. A ani nie celkom obyčajné, skôr také aristokratické, do medzinárodnej lepšej spoločnosti. S takým menom by uspel aj v Paríži, Londýne, Ženeve i New Yorku. Už len tie dve vznešené „h“, dve odfúknutia zo snobsky zdvihnutého nosa! Thomas Bernhard ma od začiatku, aj keď som o ňom ešte nič nevedel, záhadne priťahoval, akoby to meno bolo tajné heslo, zaklínacia formulka. Zazrel som náhodou v rakúskej televízii herca, ako zo seba prská Bernhardov monológ tak vehementne, že som si nevdojak pred obrazovkou utieral z tváre sliny. Fascinujúce divadlo, ale ja nemám divadlo rád: čo z toho pripísať režisérovi, čo hercovi a čo Bernhardovi? Keď sa mi napokon dostala do rúk jeho knižka, bol som dráždivo sklamaný. Alebo možno podráždene nadšený, neviem presne. Z príťažlivosti zato neubudlo. Poviem to takto: Thomas Bernhard je môj najobľúbenejší neobľúbený spisovateľ.

2

Akoby na svete jestvovali dva dni: jeden tam dolu, v údolí, medzi domami, kostolnou vežou aj viditeľne odmeraný na hodiny a minúty, a druhý tu hore na slnkom za-

liatej lúke, oveľa priestrannejší, bezbrehý. Tolko dňa, zdalo sa mi, a stále jeden, zbytočne ho tí dolní rozporciovali a vymysleli pre jednotlivé dieliky rôzne mená. Bol by som tam vydržal sedieť donekonečna, ale nedalo sa. Čakala ma dolu povinnosť, kvôli ktorej ma pozvali: vystúpiť s prednáškou.

Nebola to moja prvá prednáška v cudzine, vedel som už, čo bude nasledovať. Hore na Brandalme, keď na chvíľu ustal rozhovor, som mohol nebyť nikým. Sám sebou zabudnutý, ten najslastnejší stav. Dolu v mestečku, v sále, ktorú kultúrnemu spolku prenajímala miestna pobočka banky, nebudem sebou, Iksom Ypsilonom, hoci také meno stojí na plagátiku. Budem Slovákom. To nie je výčitka, iba konštatovanie. Jednoducho sa tomu nedá vyhnúť. Kolkých Slovákov už mohli stretnúť v Pongau a kolkých mohli počuť prednášať? Ja som Rakúšanov poznal z televízie. V ich politickom živote som bol kedysi väčší doma ako v našom, veď kto by sa chcel zdržiavať v domácnosti, kde na vás všetci otrčajú iba potemkinovskú fasádu? Mal som rád Bruna Kreiského, keď vravel „meiner Meinung nach“ hlbokým hlasom, do ktorého sa dalo zaboriť ako do vankúša, ľútostivo som sledoval jeho problémy s „korunným princom“ Hannesom Androschom a chápal jeho nechť predsedáť koalícnej vláde, aj keď som nemal potuchy, aké ťažkosti sa za tým skrývajú, lebo som nijakú koalíčnú vládu nezažil. Trošku si to u mňa pokazil len tým, že za svojho obľúbeného spisovateľa označil Johanna Maria Simmela, ale veď nik nie je dokonalý. Podozrievalo som pozoroval farársku žoviálnosť odborárskeho predáka Benyu, s porozumením hľadel na ustarostenú sedliacku tvár kancelára Sinowatza a kochal sa americky fešáckym Franzom Vranitzkým s jamkou

rozmaznaného decka na brade. Bývali časy, že som pozeral aj reláciu verejného ombudsmana, najmä keď ju moderoval Helmut Zilk. Nik si také šermovačky nevychnutná lepšie ako divák z krajiny, kde sa spor so štátnymi orgánmi považuje za bohorúhačstvo. Ale najväčší pôžitok i poučenie mi poskytovala večerná relácia Club 2, kde sa okolo jednej témy usadilo viacero ľudí s pestrými, zväčša protichodnými názormi. Téma mohla byť pre našinca odľahitá, nezaujímavá, ale na tom nezáležalo, lebo ľudia, tí boli zaujímaví vždy. Mal som Rakúšanov rád. Vedel som, že sú rôzni. Nikdy by mi nenapadlo uvažovať o nich ako o národe.

Poslucháčov sa v sále zišlo dvadsať či tridsať, v desaťtisícovom mestečku ich bolo na Slováka zvedavých pozoruhodne veľa. Boli milí a zakaždým, keď z mojej prednášky vytušili, že aj u nás dva a dva dávajú štyri, potešene sa zasmiali. Taký úľavný smiech, že predsa máme niečo spoločné. Nemal som im to za zlé, bolo prirodzené, že som bol pre nich Slovákom – v Zambii alebo Singapure by som bol zasa Európanom a na Mesiaci jednoducho človekom. Nesťažujem sa, ani náhodou, naopak. Správali sa ku mne vlúdne ako k niekomu, kto za svoje postihnutie možno ani celkom nemôže. Mal som ich rád, všetkých. Obdivoval som, že v provinčnom mestečku funguje s finančnou podporou štátu i vlastných občanov kultúrny spolok, ktorý si pozýva prednášateľov, spisovateľov, ba aj komorné hudobné telesá zo zahraničia. Tak ďaleko sme na Slovensku ešte nedospeli, a ak to bude závisieť iba od nás, asi ani nikdy nedospejeme. Nemáme takú potrebu, čo si budeme medzi sebou predstierať? Lenže choďte potom do cudziny robiť Slováka! Prednášajte tam o postavení našej kultúry!

Po skončení ma organizátori vzali do hotela na posedenie v užšom kruhu a tam som im pri pive a víne po chvíli tak zdomácnel, že sa rozhovorili medzi sebou o vlastných záležitostiach. Mne sa s nostalgickým zaujatím venoval istý pán Gröbl, ktorý do týchto vzdialených končín doputoval z Kittsee. Preňho som predstavoval skôr suvenírom ako kuriozitu – za mlada, ako sa mi zdôveril, slúžil v betónovej veži na kopci nad Dunajom, odpočúval tam naše vojenské a ktovie aké ešte iné hovory. Ja som vo svojej krátkozrakosti považoval onú vežu za zrúcaninu starého hradu, a tak ma dodatočne potešilo, že rakúski demokrati sa našim komunistom odplácali rovnakou mincou: oko za oko, ucho za ucho! Ako Slovák som teda pána Gröbla nemal čím prekvapiť, azda len tou prednáškou, lebo prednášky na veži neodpočúvali. Ale o nej nepadlo v našej debata ani slovo, kultúra zostala trčať v opustenej sále miestnej banky. Zaoberali sme sa pozemskejšími, hmatateľnejšími vecami, vínom a spomienkami.

Ráno ma láskavý pán Gröbl odviezol autom na stanicu. Na perón so mnou už nešiel, a tak nevidel, že som nenasadol na vlak do Viedne, ale na iný, ktorý ma unášal opačným smerom.

3

Miesta sú krásne, takmer všetky, ktoré sa mi podarilo uvidieť. Po páde ostnatého drôtu som sa rozcestoval, nie do ďalekých exotických krajín, len po bližšej či vzdialenejšej Európe. Najradšej po tej okolitej. Niekedy som cestoval ako Slovák, inokedy súkromne ako Iks Ypsilon,

aby som sa na tých iných, neznámych miestach stal niekým iným, neznámym, alebo aspoň na seba zabudol. To prvé sa mi nepodarilo nikdy, to druhé občas áno. Bol by som si na tých miestach, na hociktorom, rád požil, ale to boli miesta – pohľadnice, ľudia na nich nehrali nijakú rolu. O ľuďoch som vedel nanajvýš iba, že recepčné, predavačky či čašníci sa k cudzincom správajú zdvorilo. To mi stačilo. Nehľbal som, či je za tým vypočítavosť alebo pokrytectvo, len som sa čľapkal v ich usmievavej ochote. Taký bublinkový kúpeľ sa mi v domácej vani ušiel zriedka. Ale o tom, že by som mohol žiť inde, som neuvažoval. Zvykol som si na svojich slovenských spoluobčanov, ba naučil som sa s nimi splývať. Inými slovami, zvykol som si byť Slovákom.

Neverím, že národy majú vrodené vlastnosti, je to len pohodlná myšlienková skratka. Keď si zoberieme hociktorého jednotlivca, samého osve, zvnútra nemá nič národné, a národ sa v konečnom dôsledku skladá z jednotlivcov. Geneticky sa dedia isté telesné a duševné dispozície; s národnosťou sa nerodíme, národnosť sa získava. Je to to, čo nás obklopuje – tesne, ale zvonka.

Lenže čo to znamená zvonka? Malé národy sú ako prepchaný autobus, ak chcete v zdraví doraziť do cieľa, musíte sa prispôbiť spolucestujúcim. Musíte sa nakláňať spolu s nimi, na tú istú stranu; musíte dávať pozor, aby ste nikomu nestúpili na nohu, nedrgli laktom do hlavy ani taškou nespustili očko na pančuche. Po čase sa táto homologizácia zautomatizuje a zmení na návyk. Občas keď šofér s autobusom jazdí, akoby viezol dobytok, vytvorí sa dokonca vo voze spoločná nálada, duch vzájomnosti. Spája vás rovnaký zážitok. No keď sa vymaníte z vynútej intimity, na chodníku, na námestí, na lúke... na Brand-

alme sa opäť slobodne nadýchnete, vystriete sa, smelo vykročíte a gestikulujete rukami na všetky strany. Nieкто by vaše správanie možno nazval pokrytectvom, ale nech; neprijemné je len, keď vás na základe podvedomých návykov nasilu tlačia nazad do autobusu, z ktorého ste práve s úľavou vystúpili.

Národný je kroj, národná je borovička alebo veľkonočný korbáč s mašľou na konci, hoci aj tie ešte hovoria rozličnými nárečiami. Najnárodnejšie, podľa mňa, sú asociácie a reflexy, ktoré sa nám vybavajú pri určitom slove alebo situácii. Požadajú nás, aby sme ukázali prst, a my sa hneď bojíme, že budú chcieť celú ruku. Nechcú nás vyk्रीmiť a potom šupnúť do pece? Na to máme len jednu odpoveď: Keď ste si nás upiekli, tak si nás aj zjedzte – ale dajte pozor, aby sa aj vlk nasýtil, aj ovca zostala celá!

4

Som povrchný čitateľ, hlcem text bez prežívania a všeličo mi môže preklíznuť pomedzi zuby, no nespomínam si, že by Thomas Bernhard niekde hovoril o rakúskom národe. Ba áno, raz tuším kdesi spomína, že má rakúsky národ rád, veď doň tiež patrí. Trochu zvláštny dôvod na lásku, nie? Zato Rakúšania ako jednotlivci a Rakúsko ako krajina i štát od neho dostávajú zabráť na každom kroku. Nemyslím, že by bol proti nim zvlášť zaujatý, jednoducho na Rakúšanov narážal najčastejšie – keby sa ustavične potkýnal o Slovákov, určite by ho srali ešte viac. Thomas Bernhard je totiž trvale nasraný. Berie svet ako osobnú urážku. Uráža ho, že ľudia, s ktorými sa musí stykať, nie

sú výnimoční ako on. Pozor: názor, že je výnimočný, sa nezakladal len na jeho vlastnom presvedčení – tak sme sami sebe výnimoční všetci, ibaže sa to ostýchame dať najavo. Nie, o Bernhardovej výnimočnosti jestvuje dosť objektívnych dôkazov. Ide len o to, ako so svojím presvedčením, s tou neochvejnou vierou zaobchádza.

Byť v prvej polovici dvadsiateho storočia v Rakúsku nemanželským dieťaťom alebo sa ako osemnásťročný ocitnúť v nemocnici s ťažkou, takmer smrteľnou chorobou, to iste nebolo bežné. Ale výnimočné situácie ešte neznamenajú, že sú výnimoční ich účastníci. Keď som mal desať rokov, pichol som sa hrdzavým klincom a ran-ka potichu, skryto pracovala, až sa vypracovala na otravu krvi. Bolo to cez prázdniny, a tak som sa zhodou okolností ocitol v nemocnici, v ktorej som sa narodil. Iná v tom mieste nebola. Možno si lekári na tú udalosť spomenuli, lebo ma pred operáciou protekčne uspali – narátal som do päť a už ma nebolo. Keď som sa prebral, ruku som mal zafačovanú, a ešte oťapeného ma odviedli k lôžku vo veľkej nemocničnej izbe, v ktorej bolo, odhadujem, okolo dvadsať postelí. Tam som strávil nasledujúcich desať dní, lebo mi v rámci liečby museli každé tri hodiny dávať injekciu penicilínu, v tých časoch u nás ešte pomerne čerstvého zázračného medikamentu.

Nechcem porovnávať svoju nemocničnú epizódu s Bernhardovou – ba vlastne chcem, ale nie v dĺžke ani závažnosti, zaujíma ma iba rozdiel v postoji. Keď Thomas po rokoch spomína na svoj pobyt v nemocnici, má kopu výhrad voči lekárom, sestričkám, voči spôsobu liečby i celkovému zaobchádzaniu s pacientmi. Mne nič podobné nezišlo na um. Nevieam, či by moja otrava krvi, keby sa zanedbala, mohla byť smrteľná, ale myslím si, že pre die-

Ťa je smrť aj tak len slovo, názov zvláštnej príhody. Nebytie si predstavuje ako ťažký, zložitý úkon, ktorý zvládnu iba dospelí. Nie, smrti som sa nebál a povedal by som, že s ňou v tom čase nerátal ani Bernhard, hoci celá rodina trpela a na okolitých posteliach umierali ľudia. Vážnosť svojho stavu pochopil až neskôr, ináč by si nebol mohol všímať všetky tie detaily, ktoré s ešte stále sviežim rozhorčením uvádza po rokoch vo svojich textoch. Možnosť konca preňho jednoducho neprichádzala do úvahy, vôbec ju nebral na vedomie, a azda práve vďaka tejto takmer až pohrdavej nevšímavosti sa takpovediac za vlastné traky, či v jeho prípade hóznträge, vytiahol späť medzi živých. Smrť sa ho zľakla – bol to, ako som vravel, výnimočný človek.

Ja nie. Pre mňa bol pobyt v nemocnici novým, vzrušujúcim zážitkom. Pobudol som síce v špitáli už aj prv, ale nemal som vtedy ešte ani rok a nepamätal som sa na to. Teraz som sa ocitol v priestrannej miestnosti s dvoma radmi postelí oproti sebe. Ležali tam samí dospelí chlapi, ja som bol medzi nimi jediný dieťa. Bola to v rámci mojich skúseností výnimočná situácia, ale sám som si nijako výnimočný nepripadal. Smiešny, azda, v nemocničnom pyžame a župane, no ani tým som sa veľmi nezaoberal, veď tak tam boli oblečení všetci. Vo sne by mi ani nezišlo na um pochybovať o tom, že lekári robia všetko pre moje uzdravenie a že ich diagnóza i liečebné postupy sú správne. Napokon, po operácii už celá liečba spočívala v jedinom: každé tri hodiny ma štopali injekciami ako kŕmnu hus. Čoskoro som mal stehná posiate vpichmi, akoby som bol padol do osieho hniezda. Ani proti tomu som však nemal námietky, naopak, vítal som, že mi rádová sestra (vtedy tam ešte slúžili ony) nedáva injekciu do zadku –

pod nemocničnými nohavicami som mal oblečené spodky, moja cudnosť teda nebola vystavená skúške. Po čase sa táto procedúra tak zabehala, že sestrička ma v noci už ani nebudila a opichala ma v spánku. Niekedy sa akt celkom nevydaril a bolesť ma prebrala, ale nič som sestričke nezazlieval; myslela to so mnou dobre. Všetci to mysleli dobre, o tom som bol presvedčený.

A predsa som si dovolil nemocničné reguly v dvoch prípadoch porušiť. Či skôr obísť, lebo nešlo o priamu vzburu, len o také zakrádanie poza bučky. Po dvoch dňoch som mal prísť na preväz a prvý termín som aj dodržal. Najprv som dlho čakal s mnohými ďalšími postihnutými, a keď som sa konečne dostal do operačnej sály, musel som sa prizerať, ako preväzujú kýpeť čerstvo pod kolenom odrezanej nohy. Rana sa na okrajoch vzdúvala naliatou krvou, prostriedkom sa tiahli hrubé stehy. Čosi podobné som dovtedy nevidel ani u mäsiara; v tých časoch bolo čerstvé mäso vzácnosťou a stálo sa naň v radoch. Steny i strecha sály boli z matného skla a v horúci letný deň v nej bolo dusno. Keď som prišiel na rad a videl som, ako mi z troch otvorov v dlani vyťahujú gázu, zakrútila sa mi hlava – netušil som, čo všetko sa vo mne skrýva, a užasnuto som uvažoval, či nezamdliem, uvažoval o tom asi aj lekár, lebo mi kázal vystrieť sa na studené biele voskované plátno. Vábaniu mdlôb som napokon odolal, ale ďalšie preväzy som pre istotu vynechal, iba v posledný deň, keď ma už prepúšťali, dal som si ufúľaný fáč vymeniť.

Druhého priestupku som sa dopúšťal tým, že som sa počas pauzy medzi injekciami len tak, ako som bol, v nemocničných háboch a papučiach vytrácal zo špitála. Postál som chvíľu v otvorenej bráne, akoby som obdivoval

autá, ktoré raz za čas prefrčali okolo, potom som sa opatrne poobzeral, a keď sa nik nedíval, vydal som sa po zaprášenom chodníku k starej mame, ktorá bývala neďaleko. So starou mamou nebola bohvieaká zábava, radšej napomínala, ako hladkala, ale v kuchyni pri starom ozdobnom kredenci a smaltovaných reklamách Dr. Oetkera a Franckovej cigórie bolo útulne, nepáchlo tam karbolom a ušla sa mi aj nejaká maškrtka, prinajmenšom egreše alebo ríbezle zo záhrady. Časom som sa ostrieľal a vychádzal som z brány rózne, bez váhania, no ani na okamih som nezapochoyboval, že príkaz nevzdaľovať sa z nemocnice vydali pre moje dobro a v záujme pacientov, a dbal som na to, aby som v čase injekcií zakaždým bezpečne ležal v posteli. Špitál bol iný, svojský svet, ale veril som, že správny a spravodlivý.

Isteže, bol som mladší ako Bernhard – len o pár rokov, ale v tom veku rozhodujúcich. Dieťa je dôverčivé a pri jeho vedomostiach o zdravotníctve a zdravotníctve mu nič iné ani neostáva. Navyše, pokiaľ si pamätám, v našej izbe nik nezomrel. Zato tam bol na krajnej posteli pri okne chlap po operácii hemoroidov, ležal na bruchu a ustavične, ešte aj v noci, hlasno skučal a narietal. Občas sa zo stonov dalo vyrozumieť, že preklína okamih, keď sa dal na operáciu nahovoriť, a, akoby jeho rumádzganie nebolo dostatočným argumentom, výslovne vystríhal i nás pred takou hlúposťou. No ani jemu nezišlo na um spochybňovať prácu chirurgov a nemocničného personálu – preklínal iba seba a osud, možno aj v obrátenom poradí. Chcem povedať, že to bol Slováčisko ako repa. Boli sme tam v izbe samí Slováci. Jeden pacient, statný muž v najlepších rokoch, si odo mňa požičal knihu Kapitán Korkorán, ktorú mi priniesli na skrátenie času, a keď som

odchádzal, zdráhal sa ju vrátiť, lebo ju ešte nedeočítal. Rátal asi, že decko sa nezmôže na odpor, a rátal dobre, lenže nerátal s tetou, ktorá ma prišla vyzdvihnúť. Tá s ním spravila krátky proces a Kapitán Korkorán aj po svojom poslednom dobrodružstve šťastne dorazil domov.

Thomas Bernhard bol človek, ktorý bez akýchkoľvek porád so staršími, čisto z vlastnej vôle a rozhodnutia odišiel z gymnázia. Vlastne z gymnázia ani neodišiel, len doň jedného dňa nedeošiel. Pokiaľ tomu rozumiem, neznášal ulicu, ktorou musel chodiť do školy – na polceste sa z ničoho nič zvrtol na päte a vrátil sa domov. Potom, opäť z vlastnej vôle, vstúpil do učenia v obchode s potravinami.

Ja som zasa v to leto po prvý raz cestoval sám vlakom. Nebolo to, pravda, na základe vlastného rozhodnutia, mama sa musela vrátiť domov prv, ako ma prepustili z nemocnice. Na jednej stanici ma do vagóna vysadila teta, na druhej ma hneď pri východe čakala mama, ale na tých päť hodín strávených celkom samostatne vo vlaku som bol hrdý.

5

Myslím, že po prvý raz som bol úradným Slovákom na konferencii, ktorú usporiadala univerzita v Kolíne nad Rýnom, ale nemôžem to odprisahať, lebo vtedy ešte trvalo Československo a neviem, do akej kolónky si ma organizátori i študenti zaradili. Azda ma zo zvyku považovali za Juhoslovana, a prečo nie? Vyšlo to najedno, veď ani Čechoslovák, ani Juhoslovan neexistovali, nemali sa teda ani

jeden, ani druhý prečo cítiť urazení. Ale ktovie, či nemeckým priateľom nekrivím: na univerzite študoval prinajmenšom jeden slovenský emigrant a v Kolíne sídlila vysielacia Deutsche Welle s programom v slovenskom jazyku.

Konferencia bola akýmsi zoznamovacím večierkom – pozvali si na ňu zástupcov zo všetkých východoeurópskych, po novom postkomunistických krajín a vyjadrili potešenie, že nás konečne spoznávajú, akoby sme prileteli z inej planéty. Bol medzi nami aj jeden mladý básnik z bývalej Nemeckej demokratickej republiky, ktorému umožnili predniesť niekoľko básničiek, lebo východnej nemčine domáci lámame rozumeli. Usporiadatelia sa s pôvabným rumenom na lícach priznali, že o našich kultúrach toho veľa nevedia, a tvárili sa, že ich to mrzí, hoci všetko naokolo svedčilo, že sa bez nich výborne zaobišli. Nič im nevyčítam, len tú predstieranú lútosť – ako môže niekomu chýbať to, o čom nevie? Keď na mňa prišiel rad, tak som im ako československý alebo možno juhoslovenský vydavateľský pracovník oznámil, že my napriek totalitnej cenzúre nemeckú literatúru pomerne dobre poznáme, a hneď som len tak spamäti vymenoval, ktorých nemeckých spisovateľov sme po česky alebo po slovensky vydali. Nijako ich to neohromilo, veľká nemecká literatúra sa predsa prekladá všade na svete. Niet sa čo čudovať, že Slováci, chudobný národ, pri svojej nútenej diéte dychtia po cudzokrajných maškrtách; Nemcov s ich bohatým jedálnym lístkom pachy bedárskych vývarovni nelákali. Aj teraz k nám privoniavali len z príslovečnej nemeckej zdvorilosti, za ktorú ich treba pochváliť, ale ozajstný, nefalšovaný apetít nenahradí.

A tvorili sme veru, my východniari, podivuhodnú zmesku vôní a chutí. Ešte aj mňa, naliateho z rovnakého

slovansko-komunistického súdka, vydesilo blúznenie redaktorky z Ukrajiny, ktorá jedným vrzom prirovnala spisovateľa k Odyseovi, Prométheovi, Proteovi i Kristovi. Možno však len nevedela odolať pokušeniu beztrešne vysloviť všetky tie mená na verejnosti. Vzápätí sa medzi poslucháčmi vztýčil urastený Maďar, zrejme už trochu odrastenejší študent. Ráznym myknutím ruky odsunul kultúru nabok a začal vyratúvať všetky krivdy, ktorých sa západné krajiny, najmä Nemecko, dopustili na Maďaroch od čias sťahovania národov. Osobitnú pozornosť venoval správaniu k poslednej várke emigrantov, napríklad k nemu. Hovoril nie veľmi zrozumiteľne, ale od srdca a tak vytrvalo, že ho moderátorka diskusie musela nasilu umlčať. Po týchto vystúpeniach som sa usiloval smrdieť čo najmenej a bolo jedno, či ako Čechoslovák, Juhoslovan alebo Slovák.

Priznám sa, pri týchto zahraničných výpravách ma často trápili pochybnosti, či som pravým, rýdzim Slovákom – nielen Slovákom ex offio, ale aj an sich. Rád by som bol svojim hosťom splnil, čo som im videl na očiach, ale veľa som z nich nevyčítal. Pokiaľ ide o slovenskosť, nikdy neprezradili svoje očakávania či predstavy. Možno im ohľaduplnosť voči hosťovi bránila dať najavo sklamanie a vyšepkávali ho len za mojím chrbtom, no pravdou zostáva, že som od nich nezačul jediné slovo výčitky.

Výhrady, a často ostré, mali iba v cudzine žijúci Slováci. V Mníchove sa uprostred mojej prednášky ostentatívne zdvihli dvaja muži a vypochoďovali zo sály. Ako som sa dodatočne dozvedel, boli to slovenskí emigranti, ktorým sa nepáčil môj výber a hodnotenie najvýznamnejších predstaviteľov slovenskej kultúry – pobúrenie bolo také hlboké, že jeden z nich napísal protestný list

na naše ministerstvo. Rozhorčený bol aj istý karpatský Nemeč v Ulme, ktorý napadol prítomného spisovateľa za článok o slovenskom jazyku. Článok samotný síce nepoznal, čítal však kritické reakcie v našom vládnom denníku, a keď som sa pokúsil spisovateľa zastať, strčil ma do rovnakého zradcovského vreca. Dotyčný sa s rodičmi z komunistického Československa vysťahoval, ale kus srdca zrejme zanechal v bývalej vlasti, lebo apeloval na nás ako na Slovákov, aby sme prestali byť holubičím národom a konečne niekomu tresli po papuli.

V Miláne zasa môj improvizovaný príhovor prekladala talianska bohemistka, a tak som írečitejšie výrazy pre istotu uvádzal v češtine, až kým ma za tú hanebnosť nahlas po slovensky nenapadla jedna diváčka; zľava i sprava ju hundravo podporovali dve susedky. Keď som jej vysvetlil dôvod, pretlačila sa k pódiu a pustila sa do prekladania namiesto Talianky. Po slovensky síce možno rozumela lepšie ako ona, no domnievam sa, že prítomným Talianom, ktorým bol príhovor určený, bolo jedno, akým cudzím jazykom hovorím, oni len chceli povedané počuť v dobrej taliančine. To zasa bolo jedno mojej novej tlmočníčke, pre ňu bolo hlavné, že slovenské vystúpenie neprzní čeština.

Keď sa beseda po tejto scénke rýchlo skončila, rodáčky sa pri mne na chvíľu pristavili – predsa len som bol Slováčok, aj keď podradnej kvality. Súdiac podľa veku, všetky tri mladé ženy do Talianska zabľúdili po páde komunizmu. Pokiaľ ide o ich vedomosti o slovenskej literatúre, a vlastne o literatúre vôbec – predstavovali sme tam talianske vydania kníh dvoch známych slovenských autorov –, čosi naznačila zvedavá otázka, či tie knižky už vyšli aj po slovensky. Nuž, napodiv vyšli, a tak dávno, že keby